

Bouwsteen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A081 Bruine Kiekendief² *Circus pygargus*, broedvogel **DEFINITIEF (4 november 2022)**

Deze bouwsteen richt zich op de Bruine Kiekendief in de hoedanigheid van broedvogel. De Bruine Kiekendief is voor een belangrijk deel afhankelijk van rietmoerassen. Hier bouwt hij zijn nest. Voedsel (kleine zoogdieren, vogels) wordt niet alleen in moerassen gezocht maar vooral ook daarbuiten in weilanden en akkers in de omgeving van zijn broedhabitat. De meeste Bruine Kiekendieven verlaten na het broedseizoen ons land om de winter door te brengen in Afrika, een klein deel overwintert, met name in het Deltagebied. In Nederland broedt ongeveer 1% van de geschatte Europese broedpopulatie (exclusief Europees Rusland).

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerend landelijk doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud van ten minste 1.300 paren.</i>	1.300 paren
Voorstel nieuw landelijk doel voor 2030 (tussendoel) <i>Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van 1.000 paren, waarmee een verbeterde Staat van Instandhouding wordt gerealiseerd door een stabilisatie van de populatie.</i>	1.000 paren
Voorstel nieuw landelijk doel voor 2050 <i>Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van 1.100 paren, waarmee een gunstige Staat van Instandhouding wordt gerealiseerd.</i>	1.100 paren
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	1.100 paren
Huidige populatieomvang <i>Aantal broedparen in de periode 2015-2020.</i>	1.000 paren

Voorstel voor regionale opgave

Het huidig aantal broedparen per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2030 en 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁴ van Rijkswaterstaat (RWS). Het voorgestelde landelijke doel voor 2030 en 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt bij de Bruine Kiekendief verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie. Omdat er een aanvullende landelijke opgave is (landelijk doel voor 2030 en 2050 bedraagt resp. 1.000 en 1.100 broedparen terwijl in de actuele situatie ca. 1.000 paren aanwezig zijn), is er ook een regionale opgave om een veilig populatieniveau te bereiken. De (in absolute zin) grootste opgaves komen te liggen in de regio's met de huidig grootste aantallen te weten: Friesland, Groningen, Zeeland, Noord en Zuid-Holland en in de rijkswateren.

¹Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

²Genoemd in Bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als broedvogel.

³Het vigerende landelijke doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Bruine Kiekendief als broedvogel voor 2030 en 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse, n.b. = niet bepaald. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2030	Voorstel regionale opgave 2050
Friesland	200	20%	matige afname	200	210
Groningen	150	15%	stabiel	150	160
Zeeland	130	13%	stabiel	130	150
Noord-Holland	125	13%	matige afname	125	130
rijkswateren	120	12%	n.b.	120	125
Zuid-Holland	100	10%	matige afname	100	110
Flevoland	50	5%	onzeker	50	60
Noord-Brabant	40	4%	onzeker	40	45
Overijssel	30	3%	stabiel	30	35
Utrecht	30	3%	?	30	35
Gelderland	15	2%	onzeker	15	20
Drenthe	10	1%	onzeker	10	15
Limburg	2	<1%	?	2	5
Landelijk	1.000	100%	matige afname	1.000	1.100

Prioritering

Als soort heeft de Bruine Kiekendief prioriteit gezien de huidige zeer ongunstige Staat van Instandhouding. Toch is de herstelopgave, vergeleken met andere soorten, relatief gering (30%) en is er een behoorlijk grote overlap met herstelmaatregelen voor andere kritische moerasvogels. Regionaal ligt er een zware focus op provincies in het zuidwesten en noordoosten van ons land en in de rijkswateren. Onderzoek zou moeten richten op de (toekomstige) impact van klimaatverandering op overwinteringsomstandigheden in Afrika en op maatregelen die predatie door met name Vossen in moerasgebieden kunnen verkleinen.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Bruine Kiekendief als broedvogel wordt als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	zeer ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig
Toekomstperspectief	zeer ongunstig
Staat van Instandhouding	zeer ongunstig

Het areaal van de Bruine Kiekendief is sinds de zeventiger jaren van de vorige eeuw eerder toe- dan afgenomen, waarmee het aspect verspreidingsgebied als gunstig wordt beoordeeld. De populatiegrootte kent echter sinds 1990 een afname van meer dan 1% per jaar en mede daardoor bevindt de populatie zich momenteel net onder de Gunstige Referentiewaarde (GRW, zie box 1, tabel 2, figuur 1). Daarmee scoort de soort ‘zeer ongunstig’ voor het aspect populatie. De GRW is voor de Bruine Kiekendief gebaseerd op het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, welke als gunstig kan worden beschouwd (zie Vogel *et al.* 2021). Het leefgebied is voor wat betreft omvang niet afgenomen, maar waarschijnlijk is de kwaliteit teruggelopen onder meer doordat er in veel moerasgebieden een behoorlijk grote predatiekans is waardoor het nestsucces vermindert (Castelijns *et al.* 2010). Toch laten vooralsnog de broedsuccesdata geen echte afname zien (Sovon 2022). Met de afnemende kwaliteit door predatie is ook het toekomstperspectief als ‘zeer ongunstig’ beoordeeld, omdat de afname aanhoudt en eerder lijkt te versnellen (>2% per jaar) en de predatiekansen waarschijnlijk niet zullen keren. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werden alle aspecten voor Bruine Kiekendief als ‘gunstig’ beoordeeld.

Box 1. Generieke uitleg referentiewaarde

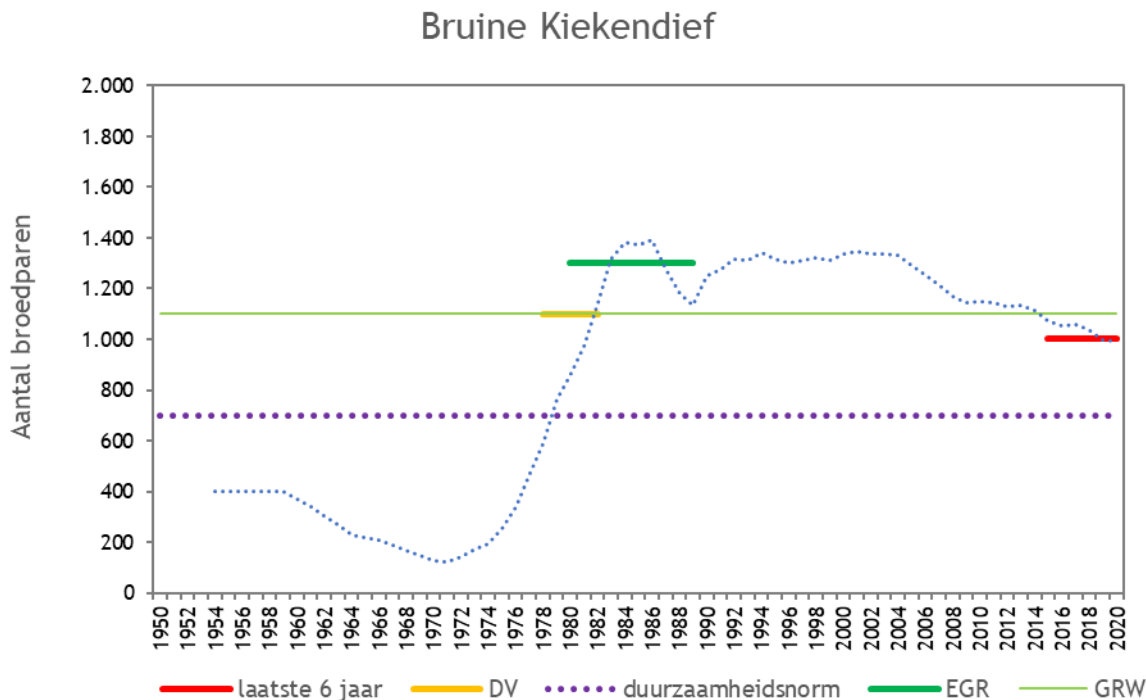
De populatietrend is in belangrijke mate sturend bij het vaststellen van de SvI. Daarnaast dient aan een Gunstige Referentiewaarde te worden getoetst:

- De *Gunstige Referentiewaarde* (GRW) (ofwel *Favourable Reference Value* -FRV-) schetst de gezonde ecologische toestand van de soort. Daarbij geldt als beginsel de situatie rond 1980. Dat is het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980, de *Directive Value* (DV). Een afname na inwerkingtreding strookt niet met de bedoeling van de Vogelrichtlijn.
- Indien de situatie rond 1980 aantoonbaar niet gunstig was (bijvoorbeeld na een grote afname of als de soort daarna een herstel liet zien), dan wordt gekeken naar een *Ecologische Gunstige Referentie* (EGR). In een groot aantal gevallen zijn dat voor broedvogels de jaren vijftig zoals ook vastgesteld als referentie voor de Rode Lijst. In andere gevallen (bijvoorbeeld na een herstel) kan dit echter ook ná 1980 zijn.
- In het geval de EGR op 1950 wordt gesteld dan wordt de GRW bepaald op 90% van de toenmalige populatiestand, waarmee o.a. rekening wordt gehouden met natuurlijke fluctuaties rond deze stand; doorgaans is pas bij een afname van meer dan 10% over een lange-termijn (30 jaar) sprake van een significante afname.
- Bij onomkeerbare omstandigheden, kan de GRW naar beneden worden bijgesteld. Daarvan is bijvoorbeeld sprake bij soorten van boerenland; sinds 1960 is hier sprake van 16% afname door bebouwing.
- In sommige gevallen zijn zowel de EGR als de DV niet goed bruikbaar, bijvoorbeeld als de EGR niet kan worden bepaald, omdat er geen stabiele gunstige periode te definiëren is, omdat de populatie zich rond 1980 in een dalperiode bevond, of omdat een soort zich recent gevestigd heeft. Dan wordt teruggevallen op een duurzaamheidsnorm (alleen broedvogels) of het gemiddelde over de laatste zes jaar (nieuwe soorten). De duurzaamheidsnorm is een waarde waaronder de soort niet meer duurzaam in Nederland kan voortbestaan.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2015-2020	1.000 paren
Beoordeling korte termijntrend	2009-2020	matige afname (-2,1% per jaar)
Beoordeling lange termijntrend	1990-2020	matige afname (-1,2% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	DV	1.100 paren

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de ‘Gunstige Referentiewaarde (GRW)’ voor de populatie van de Bruine Kiekendief als broedvogel is bepaald. Weergegeven zijn de Ecologisch Gunstige Referentietoestand (groen, EGR), de periode rond 1980, bij de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (geel, DV = Directive Value), de duurzaamheidsnorm (paars), de huidige populatieomvang (rood) en de GRW (lichtgroen). De blauwe stippellijn geeft de aantalsontwikkeling (aantal broedparen) weer van 1950-2020. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar Vogel et al. (2021).

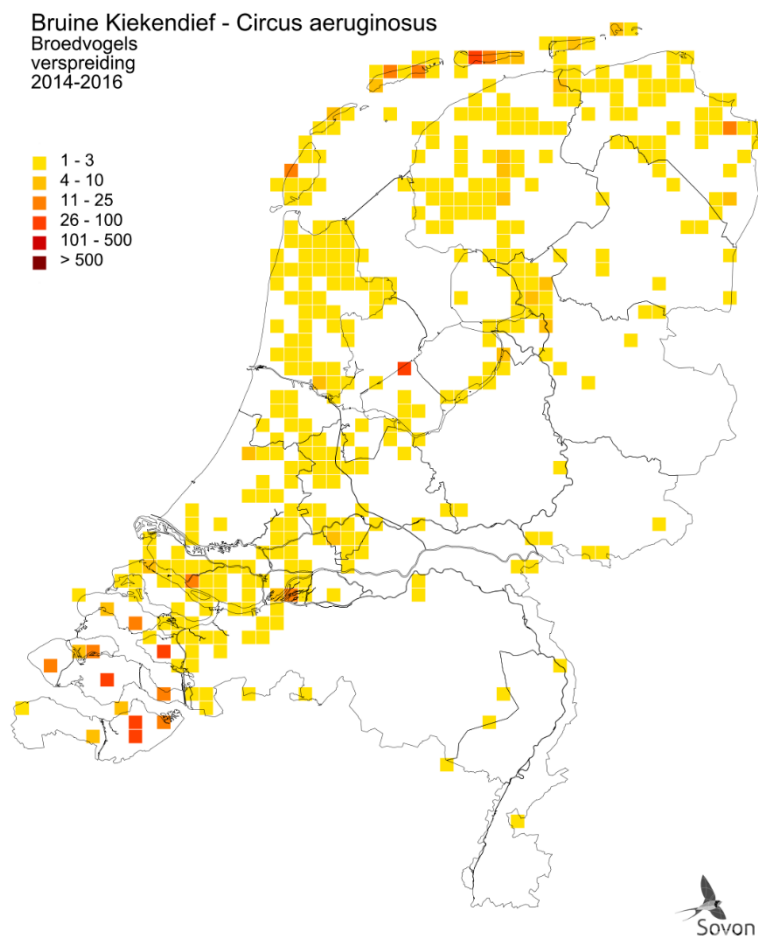
2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 1.100 broedparen. Afgezet tegen het huidige aantal (1.000 paren) betekent dit dat er een landelijke opgave tot herstel is.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

De populatie van de Bruine Kiekendief bevond zich voor 1980, net als veel andere roofvogels, op een heel laag niveau. Rond 1965 werd het aantal op slechts 100 broedpaar geschat (Bijlsma *et al.* 2001), o.a. door vervolging en de invloed van organochlorine gifstoffen (DDT, Aldrin, Dieldrin). Daarna trad een snel herstel op dat midden jaren tachtig van de vorige eeuw leidde tot 1.300 paar. Na een stabiele fase begon de soort vanaf 2000 gestaag af te nemen tot de huidige stand van zo'n 1.000 paar (figuur 1). De broedverspreiding strekt zich met name uit over laag Nederland (figuur 2), daar waar zich ook de grotere rietmoerassen bevinden. Meer recent is de soort gaan broeden in akkerland hetgeen met name in Noord-Nederland tot een ruimere verspreiding heeft geleid. Er is wel sprake van enige verschuiving met voornamelijk leefgebied verdwijnen in Zuidoost-Nederland (veengebieden en Peelstreek) en in het oostelijk rivierengebied en het verschijnen van leefgebied in grote delen van de open laagveen en zeelegebieden (Castelijns 2018).

Figuur 2. Broedverspreiding van de Bruine Kiekendief in 2014-2016. Weergegeven is het aantal broedparen per atlasblok (5x5 km) (Sovon 2022).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

In tabel 3 zijn de belangrijkste knelpunten genoemd, waarbij waterpeilbeheer, predatie en de intensivering van de landbouw het meest sturend zijn.

Tabel 3. Drukfactoren die een GSvl van de Bruine Kiekendief als broedvogel in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is.

Subcode	Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
FA1	Vermesting (bodem, water), incl. N-depositie (NOx en NH3)	L	deels	ja
FA11	Klimaat en zeespiegelstijging	L	ja	nee
FA9	Dynamiek oppervlaktewater/ zout water (peilen, getij, inundaties, stroming)	H	ja	nee
FB1	Predatie	H	deels	nee
FB2	Natuurlijke begrazing	M	deels	nee
FB5	Spontane ontwikkeling (successie)	M	ja	nee
FD1	Verstoring door aanwezigheid (recreatie, honden, scheepvaart, vliegbewegingen)	M	ja	nee
FD6	Directe sterfte door jacht, stroperij, roofvogelvervolging, plantenroof	L	ja	nee
FD7	Verlies van leefgebied door inrichtingsprojecten (bebouwing, wegenbouw etc.)	L	ja	nee
FD9	Schaalvergroting, intensivering agrarisch gebruik, verandering vruchtgebruik	H	deels	nee

- *Vermesting*: vermisting zou negatief kunnen uitpakken op de rietgroei in moerassen, waardoor de omvang van geschikt nesthabitat onder druk kan komen te staan. Onder de huidige omstandigheden is deze impact van relatief gering belang geacht, omdat de fosfaatbelasting van veel oppervlaktewateren is afgenomen.
- *Klimaat*: er zijn geen grote negatieve effecten te verwachten van een veranderend klimaat, maar zie vorige punt.
- *Waterpeilbeheer*: net als veel andere kritische moerasvogels heeft de Bruine Kiekendief baat bij voldoende grote oppervlaktes met waterriet. Hierin bouwt hij zijn nest en indien het rietveld voldoende breed is, uit hoog en dicht riet bestaat en met een voldoende hoog peil dan zijn de predatiekansen gering (Stanevičius 2004, van der Hut 2011). Bij een hoog waterpeil en met voldoende afstand tot de rand van een rietveld is het nestsucces het hoogste (van den Berge 2013). Doordat het peilbeheer in veel moerasgebieden verre van optimaal is voor de Bruine Kiekendief (te laag peil in het voorjaar) kan het broedsucces achter blijven.
- *Predatie*: met afstand de meest benoemde negatieve drukfactor waarvan het waarschijnlijk wordt geacht dat de huidige achteruitgang hierdoor grotendeels wordt veroorzaakt (zie o.a. Castelijns 2018, SBP Bruine Kiekendief Vlaanderen 2019). Door een toename van met name de Vos in moerasgebieden is de predatiekansen toegenomen waardoor het broedsucces onder druk komt en wellicht ook potentieel geschikte locaties worden gemeden. Ondersteunend is het feit dat de Bruine Kiekendief het in eilandsituaties (waar geen Vossen zitten) goed doet. Zo zijn ze op de Waddeneilanden toegenomen.
- *Natuurlijke begrazing*: lokaal kan begrazing door Grauwe Gans, maar ook runderen en herten leiden tot het ongeschikt worden van plekken als nesthabitat. In moerasgebieden waar begrazing voorkomt, lagen kiekendiefnesten buiten de zones die begraaasd werden door grote grazers (Schotse hooglanders, pony's, vee) of Grauwe Ganzen (van der Hut 2011). In de Oostvaardersplassen werd geconstateerd dat de toegankelijkheid van het moeras voor grondpredatoren in principe toeneemt door betreding door edelherten en begrazing van Grauwe Gans. Die laatste zorgden voor een achteruitgang van de moerasvegetatie, met een negatief effect op Bruine Kiekendief (Beemster *et al.* 2012).
- *Successie*: door successie komen in geschikte nestgebieden bomen tot ontwikkeling die het gebied als broedplek minder geschikt maken, mogelijk omdat hierdoor predatie door onder meer Zwarte Kraai toeneemt (Dijkstra & Zijlstra 1997, SBP Bruine Kiekendief Vlaanderen 2019).
- *Verstoring recreatie*: de Bruine Kiekendief is heel gevoelig voor verstoring door aanwezigheid van recreanten op land of via het water (SBP Bruine Kiekendief Vlaanderen 2019). Recreatie en daarmee ook de effecten zijn de laatste decennia sterk toegenomen zodat de vraag gesteld kan worden hoe groot het verlies aan potentieel geschikt areaal broedgebied inmiddels is geworden.
- *Directe sterfte*: door (illegale) vervolging zijn er ieder jaar wel mislukte broedsels of zelfs gedode adulten door afschot of vergiftiging. Dat speelt met name in weidevogelgebieden hetgeen te maken heeft met de voorkeur van de Bruine Kiekendief voor weidevogelkuikens. De impact op de totale populatie wordt echter momenteel als gering gezien.
- *Verlies aan leefgebied*: lokaal kan met name het areaal aan foerageergebied onder druk komen te staan door verlies als gevolg van stadsuitbreiding, industrie en andere ontwikkelingen. Dat speelt met name in landbouwgebieden. Voorbeelden zijn stadsuitbreidingen rondom Oostvaardersplassen (Beemster & van der Heide 2009) en ontwikkelingen in het Havengebied Antwerpen (SBP Bruine Kiekendief Vlaanderen 2019).
- *Intensivering landbouw*: omdat een steeds groter deel van de populatie van de Bruine Kiekendief broedt in akkers, speelt daar het probleem van uitmaaien door agrarische bewerkingen (SBP Bruine Kiekendief Vlaanderen 2019).

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

De beheer en herstel/verbetermaatregelen zijn nader uitgewerkt voor de drukfactoren die een matige en hoge invloed hebben.

- *Peilbeheer*: het veranderen van het peilbeheer zodanig dat gedurende het voortplantingsseizoen grote delen van rietvegetaties 'onder water staan'. Dit kan onder meer door terugkeer naar een meer natuurlijke fluctuatie waarbij het water in de loop van het seizoen 'uitzakt'. Een gunstig gevolg hiervan is dat de kansen voor de aangroei van nieuw riet toenemen. Het is echter geen absolute voorwaarde voor het behouden van vitale stromingsrietvegetaties. Eenmaal gevestigd kunnen die bij een stabiel peilbeheer goed overleven (Roodbergen & Foppen 2021). Voorbeelden daarvan zijn

aanpassingen van hydrologische omstandigheden in moerasgebieden zodanig dat het gemiddelde peilniveau toeneemt (zie onder meer SBP Bruine Kiekendief Vlaanderen 2019).

- *Predatie*: predatie-effecten kunnen mogelijk worden voorkomen door de omstandigheden binnen de nestplekken zodanig te veranderen dat grondpredatoren zoals de Vos minder kans maken onder meer door vernatting en creëren grotere rietvelden. Voor broedgevallen in akkers is nestbescherming effectief, niet alleen tegen uitmaaien en ook voor het weren van grondpredatoren. De vraag is in hoeverre de actieve bescherming ook nesten in moerasgebieden kunnen worden beschermd tegen predatie.
- *Natuurlijke begrazing*: Afrasteren van rietranden tegen de vraat door herbivoren (met name ganzen) leidt tot een duidelijk herstel van rietkragen. De uitloopzone die bijna volledig ontbreekt onder hoge begrazingsdruk kan weer ontstaan hetgeen op termijn leidt tot een vitale zone met stromingsriet (van der Winden *et al.* 2020). Daarnaast kunnen grote grazers worden geweerd door plaatsen van afrastering.
- *Successie*: dit kan worden tegengegaan door het uitvoeren van beheermaatregelen waarbij boomvormers en grote struweelcomplexen worden verwijderd. Daarna kan door cyclisch maaibeheer van rietlanden en vochtige ruigtes verbossing en te sterke verruiging worden voorkomen.
- *Verstoring*: indien kans is op verstoring door bijvoorbeeld wandel, fiets of waterrecreatie in nestgebieden van de Bruine Kiekendief, dan kan door selectieve sluiting van gebieden (broedseizoen) het effect voor een groot deel worden weggenomen. Het afsluiten van waterrietvelden en brede rietkragen voor betreding vanaf het water is sowieso voor veel andere kritische moerasvogels van belang.
- *Intensivering landbouw*: maatregelen in het kader van Agrarisch Natuurbeheer kunnen heel bevorderlijk werken ter verbetering van de voedselbeschikbaarheid voor de Bruine Kiekendief. Herstel van aaneengesloten, open landschappen (bestaande uit riet- en moerasvegetaties, polders) en van lage kleine landschapselementen, met weinig opgaande bomen of akkerlandschappen waarbij een hoge dichtheid aan florarijke akkerranden aanwezig zijn, bevorderen de dichtheid aan prooisoorten zoals muizen en kleinere vogelsoorten (SBP Bruine Kiekendief Vlaanderen 2019).

Regionale verschillen

Over het algemeen doen zich de drukfactoren die van belang zijn voor in het gehele land. Daarbij zijn er vooral op lokaal vlak verschillen die dan ook gebiedspecifieke ingrepen vereisen. Met name in het noorden en zuidwesten (Deltagebied) broedt de soort ook in akkers, elders in het land gebeurt dat veel minder.

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

De Bruine Kiekendief zal profiteren van allerlei maatregelen die mogelijk zijn in kleinschalig cultuurlandschap (nationaal programma landelijk gebied). Ook het stelsel Natuur- en Landschapsbeheer biedt allerlei instrumenten om met name de foerageerfunctie van gebieden voor de Bruine Kiekendief te verbeteren. Via het Nationaal waterprogramma/Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) kan moerasontwikkeling plaatsvinden waardoor meer broedhabitat wordt gecreëerd. Dat geldt ook voor sommige natuurontwikkelingsprojecten in het kader van waterbergingsopgaven waarbij landbouwgrond in moerasnatuur wordt omgezet (voorbeeld Onnerpolder). Ook binnen het programma Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG) zijn er initiatieven en mogelijkheden voor (riet)moerasontwikkeling langs de grote rivieren.

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

De soort is binnen de EU en geheel Europa niet bedreigd en de trend is stabiel (Birdlife International 2021). Ook in de landen om ons heen is geen sprake van afnemende trends en de verspreiding sinds de tachtiger jaren van de vorige eeuw is stabiel te noemen (Keller *et al.* 2020). In Vlaanderen zien we vergelijkbare trendpatronen als bij ons met een toename tot begin van de eeuwwisseling en daarna een matige afname (SBP Bruine Kiekendief Vlaanderen 2019).

Kennisleemtes

Er zijn geen echte kennisleemtes op het gebied van trends. Onduidelijk is in hoeverre overwinteringsomstandigheden invloed hebben op de overleving en daarmee op de Nederlandse broedpopulatie. Tenslotte is de vraag in hoeverre predatie-effecten kunnen worden verkleind door maatregelen.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2030 en 2050

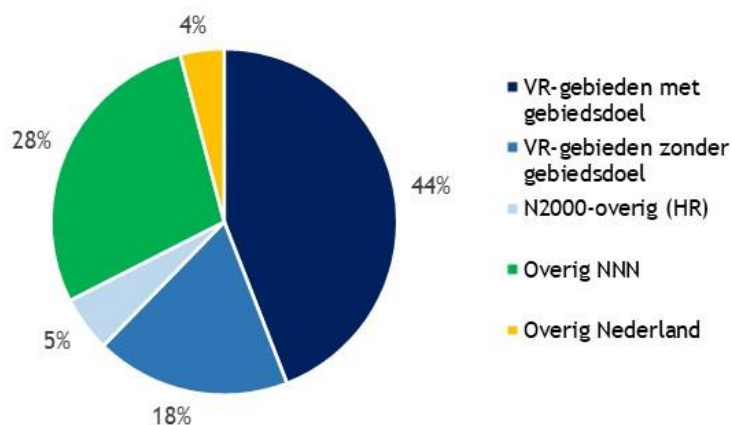
De opgave voor het behalen van een GSvI is van een zodanig omvang dat dit haalbaar wordt geacht. Ten eerste zal de afname tot stand dienen te worden gebracht (doel 2030), daarna dient de stand toe te nemen tot de gestelde Gunstige Referentiewaarde (1.100 paren) hetgeen een toename benodigd van ongeveer 0,5% per jaar tussen 2030 en 2050. Dit wordt als haalbaar beschouwd.

3. Advies landelijk doel en tussendoelen

Geadviseerd wordt om een landelijk doel te hanteren ter grootte van de Gunstige Referentiewaarde van 1.100 paren. Als tussendoel wordt geadviseerd hetzelfde aantal als de huidige stand, waardoor de huidige afname tot staan is gebracht. Daarmee zal de huidige 'zeer ongunstige' SvI veranderen in een 'matig ongunstige' SvI. Voor 2050 is het haalbaar om te streven naar een stand van minimaal 1.100 paren.

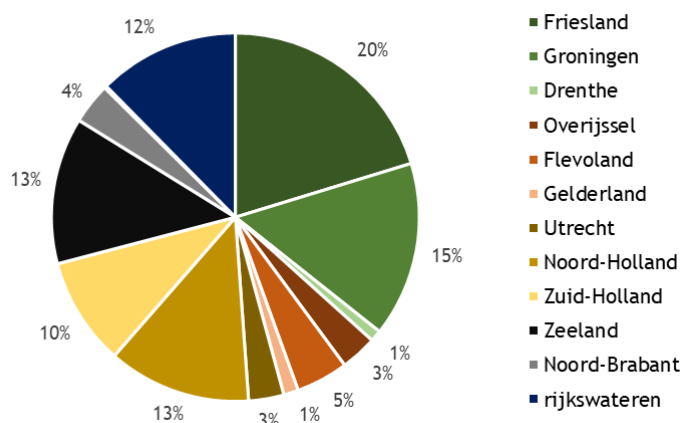
IV. Regionale opgave**1. Actueel voorkomen**

De Bruine Kiekendief komt voornamelijk voor in Natura 2000-gebieden (ongeveer 2/3 van de totale populatie) waarvan bijna de helft in gebieden waarvoor de soort is aangewezen (figuur 3.). De 4% 'overig Nederland' betreft akkergebieden, dat percentage zal vermoedelijk gaan toenemen en is regionaal al behoorlijk hoger.

Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2015-2020) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de Bruine Kiekendief als broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrichtlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 4 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. Belangrijke provincies zijn Friesland, Groningen, Zeeland, Noord- en Zuid-Holland. Ook komt een fors deel voor in de zoete en zoute rijkswateren.

Figuur 4. Aanwezigheid van de Bruine Kiekendief als broedvogel in de afgelopen zes jaar (2015-2020) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

De belangrijkste gebieden zijn de Oostvaardersplassen, de Waddenzee (Kwelders Waddeneilanden), Canisvliet, Grote Gat, Zuid-Beveland en Vogelkreek in Zeeland, duingebieden op de Waddeneilanden (tabel 4). In het merendeel van de aanwijsgebieden worden de instandhoudingsdoelstellingen niet gehaald momenteel.

Tabel 4. De belangrijkste broedgebieden van de Bruine Kiekendief in de periode 2015-2020 alsmede overige Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel (IHD) voor deze soort. Het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie is indicatief weergegeven. VR* = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Bruine Kiekendief als broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), NNN = Natuurnetwerk Nederland (indien >5%), overig = overig Nederland, rw = rijkswateren (voortouwnemer RWS), IHD = huidige instandhoudingsdoel, - = geen IHD, ? = geen schatting mogelijk.

Gebied	Status	Regio	Aantal (paren)	Aandeel in NL	IHD (paren)
Oostvaardersplassen	VR*	Fl	54	6%	40
Waddenzee	VR*/HR	rw	38	4%	30
Canisvliet	HR	Zl	35	4%	-
Vogelkreek	HR	Zl	35	4%	-
Duinen Ameland	VR*/HR	Fr	32	3%	40
Duinen Terschelling	VR*/HR	Fr	31	3%	45
Westerschelde & Saefthinghe	VR*/HR	rw	26	3%	20
Duinen en Lage Land Texel	VR*/HR	NH	25	3%	30
Groote Gat	HR	Zl	24	2%	-
Zuid-Beveland	NNN/overig	Zl	23	2%	-
Biesbosch	VR*/HR	NB	21	2%	30
Haringvliet	VR*/HR	rw	19	2%	20
De Wieden	VR*/HR	Ov	16	2%	19
Grevelingen	VR*/HR	rw	16	2%	17
Lauwersmeer	VR*	Gr	15	2%	20
Duinen Vlieland	VR*/HR	Fr	14	1%	20
Alde Feanen	VR*/HR	Fr	10	1%	20
Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	VR*/HR	NH	10	1%	15
IJsselmeer	VR*/HR	rw	7	1%	25
Deelen	VR*	Fr	5	1%	5
Duinen Schiermonnikoog	VR*/HR	Fr	4	<1%	25
Krammer-Volkerak	VR*/HR	rw	2	<1%	13
Oosterschelde	VR*/HR	rw	?	?	19

2. Advies voor regionale opgave voor 2030 en 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2030 en 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de Bruine Kiekendief is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal. Omdat er een aanvullende landelijke opgave is (landelijk tussendoel in 2050 1.300 paren terwijl de actuele landelijke populatie ca. 1.000 paren bedraagt), is er ook een regionale opgave (tabel 5).

Tabel 5. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Bruine Kiekendief als broedvogel voor 2030 en 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse, n.b. = niet bepaald. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2030	Voorstel regionale opgave 2050
Friesland	200	20%	matige afname	200	210
Groningen	150	15%	stabiel	150	160
Zeeland	130	13%	stabiel	130	150
Noord-Holland	125	13%	matige afname	125	130
rijkswateren	120	12%	n.b.	120	125
Zuid-Holland	100	10%	matige afname	100	110
Flevoland	50	5%	onzeker	50	60
Noord-Brabant	40	4%	onzeker	40	45
Overijssel	30	3%	stabiel	30	35
Utrecht	30	3%	?	30	35
Gelderland	15	2%	onzeker	15	20
Drenthe	10	1%	onzeker	10	15
Limburg	2	<1%	?	2	5
Landelijk	1.000	100%	matige afname	1.000	1.100

V. Prioritering

Vanwege de ongunstige SvI heeft het realiseren van de geschetste opgave enige prioriteit. De herstelmaatregelen die hiermee gepaard dienen te gaan zijn voor een belangrijk deel gelijk aan maatregelen voor andere moerasvogels, waarvan de populatie een slechte SvI kent (Snor, Grote Karekiet), in die zin is er geen echte prioritering tussen soorten van het moerasleefgebied nodig. Prioriteit hebben maatregelen in regio's met de grootste populaties en dat zijn Friesland, Groningen, Zeeland, Noord en Zuid-Holland en in de rijkswateren.

Literatuur

- BEEMSTER N, KOKS B., VAN DER HUT R. & POSTMA M. 2012. Foeragerende kiekendieven in en rondom de Oostvaardersplassen in 2011. A&W-rapport 1701. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv, Veenwouden.
- BEEMSTER N. & VAN DER HEIDE Y. 2009. Het A6-gebied en omgeving als foerageergebied voor in de Oostvaardersplassen broedende kiekendieven in 2008. A&W-notitie / 1273kiv.08 /270309/nb. Altenburg & Wymenga bv, Feanwâlden.
- VAN DEN BERGE K. 2013. Habitatsinvloeden op het broedsucces van de bruine kiekendief (*Circus aeruginosus*). Vogelnieuws: ornithologische nieuwsbrief van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 21: 4-9.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

- BIJLSMA R.G., HUSTINGS F. & CAMPHUYSEN C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- CASTELLJNS H., VAN KERKHOVEN W. & POORTVLIET J. 2010. Trends bij de Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* als broedvogel in Zeeuws-Vlaanderen De Takkeling 18.
- CASTELLJNS H. 2018. Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*. Pp. 204-205 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- DIJKSTRA C. & ZIJLSTRA M. 1997. Reproduction of the Marsh Harrier *Circus aeruginosus* in Recent Land Reclamations in The Netherlands. Ardea 85: 37-50.
- VAN DER HUT R. 2011. Nestplaatskeuze van bruine kiekendieven in Nederland, A&W rapport 1663. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden
- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍŠEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVAŇOVÁ A., KALYAKIN M. V., BAUER H.-G. & FOPPEN R. P. B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M., JANSSEN J.A.M., KUITERS A.T., VAN WINDEN E., BOELE A., SCHMIDT A.M. & VAN VREESWIJK T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- ROODBERGEN M. & FOPPEN R.P.B. 2021. De Grote Karekiet in de knel. Analyse van sturende factoren in de achteruitgang van de Grote Karekiet in Nederland. Sovon-rapport 2021/55. CAPS-rapport 2021/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SBP BRUINE KIEKENDIEF VLAANDEREN 2019. Soortenbeschermingsplan Bruine Kiekendief (*Circus aeruginosus*). Agentschap Bos & Natuur, Vlaanderen.
- STANEVIČIUS V. 2004. Nest-Site Selection by Marsh Harrier (*Circus aeruginosus*) in the Shore Belt of Helophytes on Large Lakes. Acta Zoologica Lituanica 14: 47-53.
- VAN DER WINDEN J., DEUZEMAN S., FOPPEN R. & VAN HORSSSEN P. 2020. Broedsucces en nesthabitat van de Grote Karekiet in begraasde rietkragen in de kerngebieden. Limosa 93: 153-164.
- VOGEL R.L., FOPPEN R., VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M. & VAN TURNHOUT C.A.M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. Bruine Kiekendief. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/2600>. Geraadpleegd op 18/02/2022.